

ASUNTO ENSIN -MALLI SUOMESSA

Anu Heikkinen
Kandidaatin tutkielma
Sosiaalityö
Avoin yliopisto
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2020

TIIVISTELMÄ

Asunto ensin -malli Suomessa

Anu Heikkinen

Sosiaalityö

Kandidaatin tutkielma

Avoim yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Minna Strömberg-Jakka

Syyskuu 2020

Sivumäärä: 20

Tutkielman tarkoituksena on selvittää asunto ensin -mallin positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia Suomessa sekä millaista kritiikkiä malliin on kohdistettu. Ennen varsinaisten tulosten tarkastelua määrittelen asunnottomuutta ja kerron asunnottomuustyöstä Suomessa sekä syistä asunnottomuuden taustalla. Työ on rajattu koskemaan asunto ensin -mallia toteuttavia asumisyksiköitä, jotka toimivat Suomessa.

Asunto ensin -malli on vakiintunut Suomeen vuoden 2008 jälkeen toteutettujen pitkäaikaisasunnottomien asunnottomuusohjelmien myötä. Aikavälillä 2008 - 2019 on toteutettu 3 toistaan seuraavaa asunnottomuusohjelmaa PAAVO I, PAAVO II ja AUNE. Tutkielmassa käytän lähteitä, jotka ajoittuvat kyseiselle aikavälille.

Tutkimuskirjallisuuden perusteella asunto ensin -malli vaikuttaa positiivisesti asunnottomien elämänlaatuun. Lisäksi asunnottomuus on vähentynyt asunnottomuusohjelmiin osallistuneissa kunnissa. Asunto ensin -mallin kustannusvaikutukset ovat sekä positiivisia että negatiivisia. Negatiivisina puolina on nähty haja-asutusmallin vähäinen käyttö ja asuntolatoiminnan laitosmaisuus. Lisäksi esille nousevat työntekijöiden turvallisuus ja koulutustarpeet. Päihdekuntoutujien keskittäminen suuriin asumisyksiköihin on myös nähty ongelmalliseksi asukkaiden päihdekuntoutumisen kannalta.

Asiasanat: Asunnottomuus, asunnottomuustyö, asunto ensin -malli, asunto ensin -politiikka, portaikkomalli.

1 JOHDANTO	1
2 ASUNNOTTOMUUS	2
2.1 Asunnottomuuden syyt Suomessa	3
3 ASUNNOTTOMUUSTYÖN MALLIT	5
3.1 Portaikkomalli	5
3.2 Asunto ensin -malli	6
3.3 Asunto ensin -malli käytännössä Yhdysvalloissa ja Suomessa	7
3.4 Tutkimuskysymykset	8
4 TUTKIMUSASETELMA	9
5 ASUNTO ENSIN -MALLIN HYVIÄ PUOLIA JA KRITIIKIN KOHTEITA	11
5.1 Asunto ensin -mallin positiiviset vaikutukset elämänlaatuun	12
5.2 Asunto ensin -mallin kustannusvaikutukset ja vaikutus asunnottomuuden kehitykseen	14
5.3 Asunto ensin -malliin kohdistuva kritiikki	16
6 POHDINTA	18

1 JOHDANTO

Kandidaatin tutkielmani käsittelee asunto ensin -mallia Suomessa. Henkilökohtaisesti kiinnostuin aiheesta opintoihin kuuluvan työharjoittelujakson aikana aikuissosiaalityössä. Harjoittelun aikana huomasin, kuinka suuri osa sosiaalityöntekijän työajasta kului asumiseen liittyvien ongelmien parissa. Työharjoittelun aikana perehdyin kunnassa tehtävään asunnottomuustyöhön. Kirjallista työtä tehdessä tutustuin ensimmäisen kerran asunto ensin -malliin. Malli on vakiintunut asunnottomuustyöhön asunnottomuusohjelmien myötä vuosina 2008 - 2019 (Asuntoensin.fi 2020). Suomessa asunnottomien määrää kartoittaa vuosittain Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA. Selvityksen mukaan Suomessa oli vuoden 2019 lopussa 4600 yksin elävää asunnotonta. Asunnottomia perheitä ja pariskuntia oli 264. (ARA 2020.)

Vuonna 2007 Matti Vanhasen (2007, 67) 2. hallituksen hallitusohjelmaan kirjattiin pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämisen ohjelma. Se oli osana hallituksen asuntopoliittista toimenpideohjelmaa. Toukokuussa 2007 nimettiin neljästä asiantuntijasta koostuva niin sanottu ”viisaiden ryhmä” etsimään uusia keinoja erityisesti pitkäaikaisasunnottomuuden voittamiseksi. Viisaiden ryhmän laatimassa raportissa määriteltiin ensimmäisen kerran asunto ensin -mallin periaatteellinen sisältö. Ryhmän ehdotuksena oli siirtyminen asunnon ansaintaperiaatteesta asunto ensin -periaatteeseen. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 113, 115-116.) Ansaintaperiaatteella viitataan asunnottomuustyössä käytettävään portaikkomalliin, jossa asunnon saamiselle ja pysyvyydelle määritellään ehtoja. Nämä liittyvät esimerkiksi päihitteettömyyteen tai palvelujen vastaanottamiseen. (Juhila, Jolanki & Vilkkonen 2016, 32.) Asunto ensin -periaatteessa taas asunto nähdään perusoikeutena. Sen saamiselle ei määritellä ehtoja (Asuntoensin.fi 2020).

Ryhmän asiakirjan pohjalta muodostui pitkäaikaisasunnottomuuden poistamisen kahdeksanvuotinen ohjelma. Se jakautui kahteen itsenäiseen ohjelmajaksoon PAAVO I vuosina 2008-2011 ja PAAVO II vuosina 2012 - 2015. Asunto ensin -politiikan läpimurto ja asumispalveluiden järjestelmämuutos tapahtuivat näiden ohjelmien aikana. (Fredriksson & Kaakinen 2018, 113, 115-116.) Asumispalveluiden järjestelmämuutos tarkoitti muun muassa

asuntoloiden muunto-ohjelmaa, jossa asuntolat ja tilapäiset majoitustilat korvattiin ajanmukaisilla tuki- ja palveluasunnoilla (Ympäristöministeriö.fi 2020).

PAAVO asunnottomuusohjelmien tavoitteena oli puolittaa pitkäaikaisasunnottomuus vuoteen 2012 mennessä ja poistaa se kokonaan vuoteen 2015 mennessä (Pitkänen ym. 2019, 43). Vähentämishjelmissä oli mukana 10 kaupunkia ja ohjelmien keskeisenä lähtökohtana oli asunto ensin -periaate. Tavoitteisiin pyrittiin pääsemään asuntoloiden muunto-ohjelman avulla. (Ympäristöministeriö.fi 2020.) PAAVO -ohjelmia seurasi asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelma AUNE vuosina 2016 - 2019. Sen tavoitteena oli vähentää asunnottomuutta ennaltaehkäisyä vahvistamalla. (Karppinen 2020, 4.)

Tutkielmassani avaan asunnottomuuden käsitettä ja syitä asunnottomuuden taustalla. Lisäksi esittelen kaksi asunnottomuustyön mallia, jotka ovat Suomessa käytössä. Nämä ovat asunto ensin -malli ja portaikkomalli. Asunto ensin -malli on lähtöisin Yhdysvalloista ja sen Suomessa toteutettava malli ei täysin vastaa alkuperäistä esikuvaa. Kuvaan myös sitä, miten Suomessa toteutettava malli eroaa alkuperäisestä. Tavoitteena on selvittää tutkimuskirjallisuuden pohjalta asunto ensin -mallin onnistumista Suomessa. Onnistumisella tarkoitan sekä positiivisia että negatiivisia asioita, joita täällä toteutettavasta mallista on nostettu esille. Portaikkomalli on Suomessa pidempään käytössä ollut asunnottomuustyön malli. Siinä oman asunnon edellytyksenä on erilaisia kriteerejä muun muassa päihteettömyys. Näihin kriteereihin on kohdistettu kritiikkiä, joihin asunto ensin -mallilla pyritään vastaamaan. Tämän vuoksi koen tärkeäksi avata portaikkomallia työssä.

2 ASUNNOTTOMUUS

Asunnottomuus voidaan määritellä monella tavalla. Eri maissa on käytössä erilaisia määritelmiä. Kapeimmin asunnottomiksi voidaan määritellä vain ulkona ja yömajoissa asuvat. Laajimmillaan määrittely pitää sisällään myös puutteellisesti asuvat ja asunnottomuusuhkan alla elävät. (Kostiainen & Laakso 2013, 26.) Saaren (2015, 23) mukaan Suomessa asunnottoman käsitteellä ei viitata ainoastaan metsässä tai kadulla asumiseen vaan myös eri tavoin tuettuun asumiseen.

Yleiseurooppalainen asunnottomuusjärjestö on luonut asunnottomuuden määrittelemisen haasteisiin typologian, joka jakaa kodin osa-alueisiin, joiden puuttuminen määrittelee asunnottomuutta. Kodin osa-alueita ovat kunnollinen henkilön tai perheen tarpeet kattava asumus, yksityisyyden ja sosiaaliset suhteet mahdollistava koti sekä lailliseen sopimukseen perustuva vuokrasuhde. Näistä osa-alueista on johdettu asunnottomuustypologian neljä pääkategoriaa. (Kostiainen & Laakso 2013, 27.)

Pääkategoriat ovat kadulla asuvat, ilman asuntoa olevat, epävarmasti asuvat ja puutteellisesti asuvat. Pääkategorioiden alle tulee vielä 13 alakategoriaa. Kaduilla asuviin kuuluvat sekä julkisissa tiloissa, ulkona että yömajoissa asuvat. Ilman asuntoa oleviksi lasketaan asunnottomille ja maahanmuuttajille järjestetyissä majoituksissa asuvat sekä laitoksista vapautuvat että asunnottomuuden vuoksi pitkäaikaista tukea saavat henkilöt. Epävarmoissa oloissa asuviin luetaan ystävien luona asuvat sekä häätöuhkan alla ja väkivallan uhkassa olevat. Puutteellisesti asuvat elävät tilapäisissä ja epätavallisissa asumuksissa, kuten asuntovaunuissa ja asumiskelvottomissa vallatuissa asunnoissa. Puutteellista asumista voi olla myös erittäin ahdas asuminen. (Edgar 2009, 73.)

Suomessa asunnottomien määrää on kartoitettu Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskuksen (ARA) toimesta vuosittain jo vuodesta 1987 lähtien. Kartoitus on tehty kysymällä tietoja kunnista. Kyselyssä asunnottomuus on määritelty siten, että asunnottomiksi luetaan ulkona, erilaisissa tilapäissuojissa ja yömajoissa olevat sekä asunnon puutteen vuoksi laitoksissa asuvat. Asunnottomiksi luetaan myös tilapäisesti tuttavien ja sukulaisten luona asustavat ja kiertelevät sekä vapautuvat vangit, joilla ei ole vapautuessaan asuntoa tiedossa. (Harju ym. 2019, 43.)

2.1 Asunnottomuuden syyt Suomessa

Asunnottomuuden todennäköisyyttä lisääviksi riskitekijöiksi on tutkimuskirjallisuuden perusteella voitu erottaa neljä laajaa kategoriaa. Yksi kategorioista ovat rakenteelliset tekijät, kuten köyhyys, työttömyys ja asuntomarkkinoiden toiminta. Toinen kategoria on institutionaaliset tekijät, kuten riittämättömät palvelut ja koordinaation puute. Kolmas on ihmissuhteisiin liittyvät tekijät, kuten erotilanne, väkivaltainen parisuhde tai puolison kuolema. Neljäs kategoria on henkilöön itseensä liittyvät tekijät, kuten alkoholi- ja huumeriippuvuus ja

terveydelliset tekijät. Lähes kaikki asunnottomat ovat pienituloisia, työttömiä tai epävarmoissa töissä olevia. Parisuhteiden ja perheiden hajoamiset sekä hädät ovat yleisimpiä asunnottomuuden laukaisevia tekijöitä Euroopassa. (Kostiainen & Laakso 2013, 30.) Myös Saari (2015, 23) kuvaa asunnottomuuden olevan monisyinen ongelma. Siihen vaikuttavat poliittiset ja rakenteelliset ratkaisut, yksilön elämänhallinnalliset ongelmat, elämäntilanteen kriisiytyminen sekä fyysinen ja psyykinen terveys.

Saari (2015, 137 - 139) on myös jakanut suomalaisten näkemykset asunnottomuuden taustalla olevista syistä neljään tekijään, jotka ovat yksilölliset, terveydelliset, rakenteelliset ja kolhutekijät. Yksilöllisiin tekijöihin liittyy yksilöiden tietoiset valinnat tai niiden tekemättä jättäminen. Tällaisia ovat esimerkiksi addiktiot ja ylivelkaantuminen. Suomalaiset pitävätkin asunnottomuuden suurimpana syynä addiktioita. Rakenteelliset syyt ovat yksilöstä riippumattomia. Tällaisia ovat esimerkiksi pitkäaikaistyöttömyys ja korkea vuokrataso. Näitä pidetään myös merkittävinä syinä asunnottomuuteen. Rakenteellisiin syihin voidaan vaikuttaa lainsäädännöllä, mutta yksilöllisiin tekijöihin ei. Terveydelliset syyt ovat myös pitkälti yksilöstä riippumattomia, vaikka esimerkiksi päihteiden käyttö voi vaikuttaa mielenterveysongelmiin. Kolhutekijöillä tarkoitetaan suuria elämänmuutoksia, kuten kodin tuhoutumista tai avioeroa.

Asunnottomuus ymmärretään yleensä moniulotteiseksi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä asuntotoimen yhteistyötä edellyttäväksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Se kytkeytyy kuitenkin vahvimmin päihde- ja mielenterveysongelmiin. Asunnottomien tarpeista huolehditaan yleensä päihdehuollon palveluiden kontekstissa ja majoitusta järjestetään kunnissa usein päihde- ja mielenterveyspalveluiden kautta. (Kettunen 2007, 386.)

Suomalaiset ovat arvioineet asunnottomuuden aiheutuvan toisaalta yksilöiden oman vastuun piirissä olevista asioista ja toisaalta rakenteellisista tekijöistä. Saaren (2015, 207) tutkimuksessa on selvitetty asunnottomien näkemystä omasta vastuustaan tilanteeseensa. Selkeä enemmistö asunnottomista oli sitä mieltä, että he ovat itse vastuussa omasta tilanteestaan. Noin puolet vastanneista oli täsmälleen samaa mieltä väitteen kanssa, että “olen tässä tilanteessa omien valintojeni takia”. Vain neljännes oli väitteen kanssa eri mieltä. Kysyttäessä asiaa päinvastaisella kysymyksellä “olen tässä tilanteessa hyväksikäytön tai muiden ihmisten laiminlyöntien takia” kaksi kolmasosaa oli täysin tai osittain samaa mieltä. Ihmiset siis näkevät olevansa vastuussa tilanteestaan, mutta näkevät samalla tilanteeseen

liittyviä ulkoisia pakkoja tai muiden valinnoista aiheutuvia vaikeuksia. Asunnottomien selitys omalle tilanteelle on ensisijaisesti yksilöllinen.

3 ASUNNOTTOMUUSTYÖN MALLIT

Tässä luvussa kerron portaikkomallista, joka on asunnottomuustyössä pitkään käytössä ollut malli. Lisäksi avaan asunto ensin -mallin periaatteita. Käyn läpi mallin alkuperää ja alkuperäistä muotoa, jota toteutetaan Yhdysvalloissa. Kerron, mitkä ovat asunto ensin -mallin periaatteet ja miten mallia käytännössä toteutetaan. Asunto ensin -malli ja portaikkomalli ovat molemmat Suomessa toteutettavia asunnottomuustyön malleja (Juhila ym. 2016).

3.1 Portaikkomalli

Suomessa asunnottomuutta on pitkään pyritty hoitamaan niin sanotulla portaikkomallilla. Ajatuksena on, että asiakas kulkee ammattilaisen tukemana asumisen polulla ylöspäin askel askelmalta. Portaikkomallia voidaan toteuttaa monella tavalla. Yhteinen ajatus kuitenkin on, että asunnottomien asumisen taidot ja kyvyt nähdään vajavaisena tai heillä nähdään olevan henkilökohtaisia ongelmia tai sairauksia. Näiden hallintaan saaminen on edellytys itsenäiselle asumiselle. Ennen tavalliseen asuntoon siirtymistä asiakas tarvitsee itsenäisen asumisen taitojen opettelua, päihdehoitoa tai mielenterveyskuntoutusta. Asumiskyvyn vahvistuttua asunnon voi siirtyä erilaisten tuettujen asumismuotojen kautta omaan vuokra-asuntoon. Asumisajat eri asumisen portailla ovat aina määräaikaista ennen pysyvää asumista. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisilla on vahva rooli portaikon eri askelmilla ja siirryttäessä seuraavalle askelmalle. Työntekijät tukevat ja opastavat myös silloin, jos asukas on vaarassa ajautua pois portaikosta tai vaarassa siirtyä siinä alaspäin. (Juhila ym. 2016, 32.)

Portaikkomallin avulla moni asunnoton on saanut asunnon. Tosin malli on saanut myös kritiikkiä. Ongelmaksi on nähty portaikossa ylöspäin siirtymisen vaikeudet, joita ovat seuraavien portaiden puuttuminen tai liian tiukoiksi asetetut etenemisen kriteerit. Osa asunnottomista onkin jääneet portaikon alimmille askelmille. Kaikille ei tahdo löytyä oikeaa

paikkaa tai pysyvää ratkaisua ja he joutuvat vaihtamaan jatkuvasti asunnosta tai asumispalvelusta toiseen. (Juhila ym. 2016, 32.)

3.2 Asunto ensin -malli

Portaikkomallille on rakennettu vaihtoehtoja, etenkin pitkäaikaisasunnottomuuden poistamiseen. Vaihtoehdot sijoittuvat asunto ensin -periaatteen alle. (Juhila ym. 2016, 32.) Asunto ensin -malli on alun perin lähtöisin Yhdysvalloista New Yorkista. Sitä toteuttaa Pathways to housing -organisaatio, joka perustettiin vuonna 1992. Se perustettiin palvelemaan New Yorkin kodittomia, jotka oleskelivat puistoissa tai julkisissa tiloissa. Järjestö keskittyy niihin kodittomiin, jotka ovat jääneet muiden asunnottomuus palveluiden ulkopuolelle hoidosta kieltäytymisen, päihteiden käytön, väkivaltaisen historian tai muun käytöshäiriön vuoksi. Toiminnan kulmakivenä on ajatus siitä, että asunto on ihmisen perusoikeus. (Tsemberis & Asmussen 1999, 114.)

Asunto ensin -mallin keskeisenä näkemyksenä on, että asunnottomuustyössä asunnon hankkiminen on etusijalla muihin tukitoimiin nähden. Perinteisestä asunnottomuustyöstä malli eroaa juuri siinä, että se ei edellytä esimerkiksi itsenäisen elämisen taitoja tai päihteettömyyttä ennen asunnon saamista. Asukkaan asumiskykyä ei arvioida etukäteen vaan asumista harjoitellaan omassa asunnossa. Asunto ensin -työssä tuetaan asukkaan osallisuutta omaa elämää koskevissa asioissa. Asukkaille pyritään antamaan kannustavaa palautetta ja huomioimaan pienetkin onnistumiset. (Asuntoensin.fi 2020.)

Asunto ensin -mallia Suomessa toteutetaan neljän periaatteen mukaisesti. Yksi periaatteista on itsenäisen asumisen mahdollistaminen, jonka ihanteena on asunnottoman pääsy suoraan omaan vuokra-asuntoon. Vuokrasuhteissa noudatetaan huoneenvuokralakia (653/1987) ja vuokrasuhteen jatkuvuutta ei sidota hoidollisiin tai palveluihin liittyviin ehtoihin. Toisena periaatteena ovat asiakkaan valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet. Ajatuksena on, että motivaatio ja palveluihin sitoutuminen voivat toteutua vain, jos ne tapahtuvat asiakkaan vapaasta tahdosta. Palveluissa hoidollinen lähestymistapa on haittoja vähentävä. Riittävänä tavoitteena pidetään esimerkiksi päihteiden käytön haittojen vähentämistä siten, että asuminen

saadaan turvattua. Keskeistä on, että palvelusta kieltäytyminen ei vaikuta asumisen jatkuvuuteen. (Asuntoensin.fi 2020.)

Kolmantena periaatteena ovat kuntoutuminen ja voimaantuminen. Asunto ensin -palveluissa kuntoutumista ja voimaantumista tuetaan aktiivisilla keskusteluilla asiakkaan tavoitteista ja kiinnostuksen kohteista. (Asuntoensin.fi 2020.) Asunto nähdään perusoikeutena, jonka lisäksi asukkaan tulee saada tarvitsemaansa tukea toipumisprosessiin. Työtä, jolla pyritään vastaamaan asumista vaarantaviin psykososiaalisiin käytännöllisiin ongelmiin, kutsutaan asumissosiaalisiksi työksi. Sen tavoitteena on ensisijaisesti turvata asuminen, mutta lisäksi sen avulla voidaan merkittävästi edesauttaa asukkaan kuntoutumista. Asumissosiaalinen työ toteutuu usein asukkaiden ja ammattilaisten välisenä yksilö-, ryhmä tai yhteisötason vuorovaikutustyönä. Se voi olla myös rakenteellista palvelujärjestelmän tai asumisen epäkohtiin kohdistuvaa moniammatillista verkostotyötä. (Granfelt 2014, 255.) Neljäs periaate on yhteiskuntaan ja yhteisöihin integroituminen. Asunto ensin -työssä asukkaita tuetaan kiinnittymään yhteisöön ja tuetaan yhteydenpidossa läheisverkostoon. (Asuntoensin.fi 2020.)

3.3 Asunto ensin -malli käytännössä Yhdysvalloissa ja Suomessa

Asunto ensin -mallia voidaan toteuttaa monella tavalla, mutta kaksi toisistaan selkeästi erottettavaa tapaa ovat haja-asutusmalli ja asumisyksiköissä tapahtuva toiminta. New Yorkissa toimiva Pathaway of housing (PHV) organisaatio toteuttaa asunto ensin -mallia haja-asutus -periaatteella. PHV:n mallissa painottuu asumisen normaalius, mikä tarkoittaa asumista mahdollisimman normaalissa asuntokannassa. Käytännössä järjestö (PHV) auttaa asukkaita vuokraamaan asunnon yleisiltä asuntomarkkinoilta tai vuokraa asunnon itselleen ja tämän jälkeen asukkaalle. Organisaation määritelmän mukaan sen omia asukkaita saa asua samassa rakennuksessa korkeintaan 20%. Vuokrien maksaminen tapahtuu järjestön kautta sisäisellä edunvalvonnalla siten, että asukkaiden rahaliikenne kulkee organisaation kautta. Asiakkaan asuminen ja sen jatkuvuus määrittyvät vuokrasopimusehtojen mukaisesti. Ympäri vuorokautisesti tarjolla olevat muut asumisen palvelut määrittyvät eri sopimuksella. Asumisen ja palvelun tuottavat eri palveluntarjoajat. (Kettunen 2013, 564 -567.)

Suomessa haja-asuttamisen sijaan asunto ensin -mallia toteutetaan pääsääntöisesti suurissa tuetun asumisen yksiköissä. Yksiköt voivat olla jopa 120-paikkaisia ja kaikki asukkaat ovat pitkäaikaisasunnottomia. Rakennukset ovat tyypillisesti kerrostaloja, joissa asunnot on jaettu pienyhteisöihin kerroksittain esimerkiksi diagnooseittain tai ikäryhmittäin. Yleensä ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee henkilökunnan tilat ja asukkaiden yhteiset tilat. Rakennuksissa on usein myös vaihteleva määrä muita yhteisiä tiloja, joihin asukkailla saattaa olla kulku vain henkilökunnan avustuksella. Useissa yksiköissä henkilökunta voi vierailla asiakkaan asunnossa myös omilla avaimilla. Asumisyksiköissä asuminen on myös vuokrasopimusperusteista. Asumisyksiköissä toimii yksi palveluntuottaja, joka tarjoaa sekä asunnon että asumisen palvelut. (Kettunen 2013, 566 - 567.)

3.4 Tutkimuskysymykset

Tutkimustehtävänä on selvittää asunto ensin -mallin onnistumista Suomessa. Selvitän asiaa etsimällä tutkimuskirjallisuudesta asunto ensin -mallin mukaisen toiminnan positiivisia ja negatiivisia puolia sekä millaista kritiikkiä malliin on kohdistettu. Asian selvittämiseksi olen laatinut kaksi tutkimuskysymystä.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitkä ovat asunto ensin -mallin positiiviset vaikutukset Suomessa?
2. Mitkä ovat asunto ensin -mallin negatiivisia puolia ja mihin asioihin mallissa on kohdistunut kritiikkiä?

Asunto ensin -mallin mukainen työ on ollut Suomessa käytössä vasta vähän aikaa ja kehittämistyötä tehdään jatkuvasti. Tiedostamalla ja tunnustamalla mallin epäkohtia, työtä on mahdollista kehittää. Lisäksi positiiviset vaikutukset voivat vahvistaa mallin pysyvyyttä osana asunnottomuustyötä Suomessa.

4 TUTKIMUSASETELMA

Tutkielma on tehty kirjallisuuskatsauksena. Olen etsinyt vastauksia tutkimuskysymyksiin aikaisemmin tehdyistä tutkimuksista. Työtä varten minulla oli jo entuudestaan tiedossa joitakin lähteitä, joita voisin käyttää työssäni. Aikaisempien opintojen parissa olin tutustunut esimerkiksi Juho Saaren (2015) Huono-osaiset teokseen. Teoksessa hän on arvioinut asunnottomien elämänlaatua määrällisessä tutkimuksessa, joka kohdistui tuetuissa asumispalveluissa asuviin henkilöihin. Lisäksi etsin tutkimuksia työhöni ensisijaisesti Google sekä Google scholar -hakukoneen avulla. Hakusanoina käytin asunto ensin, housing first, asunnottomuustyö ja pathway of housing sanoja. Etsin sopivia lähteitä myös Jyväskylän yliopiston, työpaikkani Kelan ja oman kuntani kirjastoista. Kävin läpi asuntoensin.fi -sivustolle kerätyt tutkimukset. Löysin useita sopivia lähteitä löytämäni lähteiden lähdeluetteloista. Lopetin etsimisen, kun huomasin jatkuvasti löytäväni samoja lähteitä.

Valitsin työhön tutkimuksia asunnottomuusohjelmien ajalta, koska vasta tämän jälkeen asunto ensin -mallin mukaista toimintaa on toteutettu Suomessa. Lähteet ovat aikaväliltä 2012 – 2016. Tutkimukseni rajautui suomalaiseen asunto ensin -malliin. Tämän vuoksi minulla oli käytössä vain yksi vieraskielinen lähde. Englanninkielinen lähde on arviointiraportti Suomessa toteutetuista asunnottomuusohjelmista. Se keskittyy asunnottomuusohjelmiin sekä niiden eri osa-alueisiin näkökulmana asunto ensin -mallin toteutuminen suomalaisessa yhteiskunnassa.

Työ rajautuu asunto ensin -malliin Suomessa. Rajausta pohtiessani tein alustavaa katsausta lähteisiin ja huomasin, että asunto ensin -mallista Suomessa ei ole tehty kovin suuria määriä tutkimuksia. Totesin, että en voi rajata työtä liian tiukasti yhteen näkökulmaan. Työssä onkin tutkittu asunto ensin -mallin hyviä puolia ja kritiikin kohteita niin asiakkaan, työntekijän kuin yhteiskunnallisten vaikutusten näkökulmasta. En ole myöskään rajannut asiakkaiden näkökulmaa sukupuolen, taustan tai jonkin sosiaalisen ongelman mukaan. Ajattelen, että useasta eri näkökulmasta tuotetun tiedon kokonaisuus on hyvä mietittäessä asunto ensin -työn kehittämistä. Asunto ensin -mallin mukainen toiminta keskittyy kuitenkin suurelta osin päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivien yksin asuvien asunnottomuuteen. Tämän vuoksi työssä ei käsitellä esimerkiksi lapsiperheitä.

Tulokset perustuvat kymmeneen lähteeseen. Näistä kolme on asunnottomuusohjelmien arviointiraportteja ja seitsemän tutkimuksia tai tutkimusartikkeleita. Asunnottomuusohjelmien arviointiraportit eivät tuota tietoa ainoastaan asunto ensin -mallin onnistumisesta. Ohjelmien yhtenä tärkeänä painopisteenä on kuitenkin asunto ensin -mallin toteuttaminen, jonka vuoksi olen ottanut raportit osaksi työtä. Loppuraporttien pohjalta olen luonut kuvaa asunnottomuuden kehityksestä asunnottomuusohjelmien aikana kaupungeissa, joissa toteutetaan asunto ensin -mallia. Ohessa on taulukko, jossa esittelen käyttämäni lähteet tarkemmin.

Taulukko 1. Kirjallisuuskatsauksen lähteet.

Lähde	Tutkimustapa ja -kohde
Perälä Riikka ja Jurvansuu Sari 2016. Poliitikasta käytännöksi. Asunto ensin politiikan arkea asumisyksikön työntekijöiden kertomana.	Kaksi asunto ensi -periaatetta toteuttavaa asumisyksikköä. 28 työntekijän haastattelut.
Saari Juho 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla.	Kyselytutkimus asumisyksikön asukkaille.
Granfelt Riitta 2014. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta?	Tutkimusympäristönä kolmannen sektorin järjestö, joka tarjoaa vankilasta vapautuville tuettua asumista haja-asuttamisen periaatteella. 7 asukkaan haastattelu ja 5 työntekijän haastattelut. Lisäksi työntekijöiden ryhmähaastattelut.
Granfelt Riitta 2013. Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä. Kokemuksia naisten yhteisöstä.	Naisten yksikkö. Työntekijöiden yksilö ja ryhmähaastattelut.
Kainulainen Sakari, Saari Juho ja Häkkinen Juho 2013. Kadulta asuntoon -vaikutukset hyvinvoinnille.	Kyselytutkimus useiden eri asumispalveluiden asukkaille. 264 vastaajaa.
Sillanpää Virpi 2013. Asunto ensin -yksiköiden kustannusvaikuttavuus - vertailussa päihde- ja mielenterveyskuntoutujien yksiköt.	Kaksi asunto ensin -yksikköä. Kustannusten tutkiminen: Asukkaiden käyttämien palveluiden ja palveluiden käytöstä johtuvien kustannusten vertailu vuoden ajalta ennen yksikköön muuttoa ja vuoden ajalta yksikössä asuttaessa. Toiminnan laadullinen arvio:

	16 asukkaan haastattelut
Kettunen Marko 2013. Asunto ensin -malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa.	PHF- mallin havainnointi New Yorkissa ja havainnointi asunto ensin -yksikössä Suomessa. Lisäksi hyödynnetty tausta-aineistona vuosina 2010–2012 Nimi ovesa -hankkeen julkaisemaa materiaalia (www.asuntoensin.fi).
Raportit	
Karppinen Jari ja Fredriksson Peter 2016. Loppuraportti. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012 - 2015. PAAVO 2.	
Pleace Nicholas, Culhane Dennis, Granfelt Riitta ja Knutagård Marcus 2015. The Finnish Homelessness Strategy an international Review.	Arviointiraportti. Kohteena PAAVO I ja PAAVO II asunnottomuuden vähentämishjelmat. Arvioinnissa keskityttiin ohjelmakokonaisuuteen ja sen eri osa-alueisiin näkökulmana asunto ensin -mallin toteuttaminen suomalaisessa yhteiskunnassa.
Kaakinen Juha 2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008 - 2011. Loppuraportti.	

Tutkimuskysymyksiin lähdin selvittämään vastauksia lukemalla ensin läpi löytämiäni lähteitä. Tässä vaiheessa osa lähteistä karsiutui pois, koska vastauksia ei löytynyt. Lukemalla lähteitä muodostin itselleni peruskäsityksen siitä, millaisia vastauksia on saatavilla. Sopivien lähteiden löydyttyä, kokosin niiden pohjalta työn tulokset.

5 ASUNTO ENSIN -MALLIN HYVIÄ PUOLIA JA KRITIIKIN KOHTEITA

Aikaisempien Suomessa tehtyjen tutkimusten pohjalta voi erottaa osa-alueita, joihin asunto ensin -mallin positiivisia vaikutuksia voidaan liittää ja mihin asioihin on kohdistettu kritiikkiä. Samat teemat toistuvat eri tutkimuksissa. Positiiviset vaikutukset olen jakanut kolmeen

ryhmään, asukkaan elämänlaatu, kustannusvaikutukset ja asunnottomuuden vähentyminen. Kustannusvaikutusten osalta tulokset ovat sekä positiivisia sekä negatiivisia. Elämänlaadun alle kuuluvat kaikki ne tekijät, joilla on vaikutusta asiakkaan terveyteen, hyvinvointiin ja elämään tyytyväisyyteen.

Saaren (2015, 185-187) mukaan huono-osaisten hyvinvointia tutkitaan resurssien, toimintakykyjen tai elämänlaadun suhteen. Resursseilla tarkoitetaan elintasoon liittyviä resursseja kuten asuntoa tai tuloja. Toimintakyvyllä viitataan siihen, miten ihmiset pystyvät hyödyntämään käytössään olevia resursseja. Lopulta hyvinvointi on resursseista ja toimintakyvystä riippuvainen subjektiivinen kokemus, jonka voi tiivistää elämänlaadun käsitteeseen.

Myös kritiikki ja epäkohdat ovat kohdistuneet pääasiassa samoihin teemoihin eri tutkimuksissa. Kritiikin kohteena ovat haja-asutusmallin käytön vähäisyys ja asuntolamallisen toiminnan laitosmaisuus. Lisäksi esille nousevat työntekijöiden koulutustarpeet, heidän turvallisuutensa ja asukkaiden päihdekuntoutumisen mahdollistuminen asunto ensin -yksiköissä.

5.1 Asunto ensin -mallin positiiviset vaikutukset elämänlaatuun

Saaren (2015) tutkimuksessa elämänlaatua on analysoitu elämään tyytyväisyyden ja onnellisuuden sekä henkisen ja fyysisen terveyden suhteen. Tulosten mukaan Asunto ensin -yksiköiden asukkaat ovat omasta mielestään suhteellisen hyvinvoivia ja terveitä. Elämään tyytyväisyyden mittarina on käytetty itsekunnioitusta, joka kytkeytyy voimakkaasti elämänlaatuun. Vain neljännes vastaajista ei ollut tyytyväinen itsekunnioitukseen. Saaren mukaan huono-osaisuuden politiikan voidaan ajatella saavuttaneen tavoitteensa, jos kaikkein huono-osaisimmat kunnioittavat itseään. Vastaajat arvioivat myös tulevaisuuden muutosta eri elämän osa-alueilla. Myönteisimmät odotukset tulevaisuudessa liittyivät fyysiseen ja henkiseen terveyteen sekä asumisen itsenäisyyteen. Noin joka viidennes arvioi muutoksen olevan mahdollinen eri elämänalueilla. Vähiten muutosta odotettiin asumisessa, koulutuksessa, työllistymisessä ja päihteiden käytössä. Kaikkiaan tutkimustulokset kertovat asukkaiden kohtuullisesta elämänlaadusta ja asunto ensin -periaatteen voidaan nähdä luoneen kohtuulliset elämän edellytykset suurimmalle osalle kohderyhmästä. (Saari 2015, 191, 199-202, 208-212.)

Myös Sillanpään (2013, 11, 13, 16-20, 26-28, 31) tutkimuksen tulokset kertovat asunto ensin -mallin positiivisista vaikutuksista asukkaan elämänlaatuun. Tutkimus kohdistui kahteen asunto ensin -mallia toteuttavaan asumisyksikköön. Toinen yksiköistä oli suunnattu mielenterveys- ja toinen päihdekuntoutujille. Asukkaat olivat muuttaneet mielenterveysyksikköön hoitokodista, toisesta asumisyksiköstä, psykiatrisesta laitoshoidosta tai vuokra-asunnosta. Osa oli ollut myös vailla vakituista asuntoa. Päihdeyksikköön muuttaneista noin puolet oli majoittunut aikaisemmin asuntolassa. Osa heistä oli asunut Hietaniemen ensisuojaissa, A-killan Solakalliassa tai kaupungin tukiasunnossa. Valtaosa vastaajista koki terveydentilansa kohentuneen asumisyksikössä asumisen aikana. Alkoholin käyttö oli myös vähentynyt. Asumiseen yksiköissä oltiin pääasiassa tyytyväisiä. Asukkaat arvostivat omaa kotia, jota ei tarvinnut jakaa kenenkään kanssa. Koti oli paikka, jossa sai olla omassa rauhassa. Vastauksissa korostui myös henkilökunnan läsnäolon tärkeys ja heiltä saadun avun merkitys. Asukkaat kokivat elämänlaadun parantuneen useilla eri osa-alueilla ja olivat tyytyväisempiä elämäänsä.

Asumispalveluiden piiriin pääseminen kohottaa tyytyväisyyttä elämään ensimmäisinä vuosina ja pysyy suhteellisen korkealla tasolla kaiken aikaa. Tämä kertoo asumisen merkityksestä kokonaishyvinnolle. (Kainulainen, Saari & Häkkinen 2013, 60 -61.) Myös asumisyksiköiden työntekijöiden näkökulmasta asunto ensin -politiikan tuominen asunnottomuustyöhön on ollut tarpeen. Tällä tavoin on voitu lievittää asunnottomuuteen liittyvää inhimillistä kärsimystä. Asukkailla on paikka, minne voi aina tulla kadulta kunnosta riippumatta. Asunto ensin -politiikka mahdollistaa asukkaille lämmön, turvan, kodin, järjestyksen, toivon ja yhteisön. Asumisen järjestymisen myötä asukkaiden elämänlaatu on parantunut, vaikka täydellistä kuntoutumista ei olisi tapahtunut. Esimerkiksi päihteiden käyttö on muuttunut hallitummaksi. (Perälä & Jurvansuu 2016, 534-535.) Turvattu asuminen tarjoaa myös pohjan yrittää uudelleen esimerkiksi katkaisuhoidon tai vankeustuomion jälkeen (Granfelt 2014, 271).

Asumisyksiköiden yhteisöllisyys on nähty merkitykselliseksi. Naisten yksikössä kumppaniaan pelkäävä nainen on paremmin turvassa yhteisössä kuin yksin omassa asunnossa. Yhteisöllisyys ilmenee keskinäisenä huolenpitona esimerkiksi siten, että päihtyneen ja vahingoitetun yhteisön jäsenen tilaa seurataan toisten toimesta. Lisäksi huolehditaan, että hänellä on tupakkaa, ravintoa ja puhtaita vaatteita. Yhteisö tarjoaa myös vertaistukea ja yhteisöön kuulumisen tunne

arvostettuna jäsenenä voi merkittävästi edesauttaa toipumisprosessia. (Granfelt 2013, 227, 232.)

Asumisyksiköissä työntekijät ovat usein jatkuvasti saavutettavissa. Tämä on koettu positiivisena asiana. Työntekijöiden läsnä ollessa asukas voi ohimennen ottaa puheeksi merkityksellisen asian itselleen sopivana hetkenä. Erityisesti naisasukkaat kaipaavat ja arvostavat kahdenkeskisiä keskusteluja. Myös tieto henkilökunnan läsnäolosta ja saatavuudesta voi lisätä turvallisuuden kokemusta. (Granfelt 2013, 232-233.) Tutkimuksessa tyytyväisyys henkilökuntaa kohtaan on merkittävä ja arvioitu erittäin korkealle (Kainulainen, Saari & Häkkinen 2013, 60).

Asumissosiaalinen työ, joka rakentuu läsnäololle ja vuorovaikutukselle, vahvistaa asukkaiden osallisuutta arjen pieniin mahdollisuuksiin. Pienetkin kuntoutumisen elementit voivat olla alku itsearvostusta vahvistavalle prosessille. Parhaimmillaan se voi johtaa irti väkivallasta tai itsetuhoisesta elämäntavasta. Toipuminen voi näkyä esimerkiksi hallitumpana päihteiden käyttönä. (Granfelt 2013, 242.)

5.2 Asunto ensin -mallin kustannusvaikutukset ja vaikutus asunnottomuuden kehitykseen

Asunto ensin -mallin kustannusvaikutuksia on tutkittu neljästä näkökulmasta. Näitä ovat asuminen sekä siihen liittyvät palvelut, terveyspalvelut ja poliisin säilöönottoon liittyvät palvelut. Tutkimuskohteena on ollut kaksi asumisyksikköä, joista toinen on suunnattu mielenterveys- ja toinen päihdekuntoutujille. Tutkimuksessa on vertailtu molempien yksiköiden osalta kustannuksia vuoden ajalta ennen yksikköön muuttoa ja yksikössä asumisen ajalta. Mielenterveysyksikön osalta kokonaiskustannusten lasku oli merkittävä. Ne vähenivät 10300 euroa vuodessa henkilöä kohti. Terveyspalveluiden kustannukset vähenivät 40%. Suurin muutos liittyi psykiatriisiin sairaalavuorokausimaksuihin. Myös asumiseen liittyvät kustannukset vähenivät. (Sillanpää 2013.)

Päihdekuntoutusyksikön osalta kokonaiskustannukset kuitenkin kasvoivat. Merkittävin muutos liittyi asumiseen ja siihen liittyviin palveluihin. Nousun voidaan nähdä johtuvan siitä,

että suurella osalla tutkimukseen osallistuneista ei ollut vakituista asuntoa ennen yksikköön muuttamista. Pitkäaikaisasunnottomille asunnon lisäksi tarvitaan asumista tukevia palveluita ja merkittävin kustannusten nousu liittyi näihin. Terveystuon palveluiden osalta kustannukset laskivat. Merkittävin muutos myös heidän osaltaan liittyi sairaalajaksojen vähentymiseen. Lisäksi katkaisu- ja kuntoutusjaksot vähenevät. Kustannusten nousu liittyi korvaushoidon käyttöön. Sen osalta kustannukset kaksinkertaistuivat. Terveystuon palveluiden käytöstä aiheutuvat kustannukset vähenevät kuitenkin yhteensä noin 20%. Asumisyksikköön muuttamisen jälkeen myös poliisin säilöönottojen määrät vähenevät huomattavasti. (Sillanpää 2013.)

Mielenterveysyksikössä asuvien osalta kustannusvaikutukset olivat positiivisia ja merkittäviä. Päihdekuntoutusyksikön osalta ne olivat osittain negatiivisia, koska kustannukset nousivat asumisen ja korvaushoidon alueilla. Kustannusten nousua on selitetty asunnon saamisella ja sillä, että päihderiippuvaisia on saatu korvaushoidon piiriin. (Sillanpää 2013.) Tällöin voidaan olettaa, että asukkaat ovat saaneet apua ongelmiin ja positiiviset vaikutukset näkyvät asukkaan elämänlaadussa. Tämän vuoksi katson, että kustannusten nousua ei voida pitää ainoastaan negatiivisena vaikutuksena.

Asunnottomuuden kehitystä olen selvittänyt asunnottomuusohjelmista saatujen tulosten perusteella. Vaikutukset kehitykseen koostuvat asunto ensin -mallin lisäksi ohjelmakaudella tehdyistä useista muista toimenpiteistä. Yksi ohjelmille määritellyistä painopisteistä on kuitenkin asunto ensin -periaatteen toteuttaminen (Karppinen & Fredriksson 2016, 5). Tuloksista ei voida suoraan erottaa, mikä on asunto ensin -mallin osuus asunnottomuuden positiivisesta kehityksestä. Mielestäni vaikutuksen merkittävyyttä ei voida kuitenkaan poissulkea, koska malli tarjoaa pitkäaikaisen asunnon henkilölle ilman ehtoja.

Asunto ensin -mallia on toteutettu Suomessa asunnottomuusohjelmien myötä vuodesta 2008 lukien. Asunnottomuuden kehityksen kannalta asunto ensin -politiikan voidaan nähdä onnistuneen, vaikka pitkäaikaisasunnottomuutta ei ole voitu poistaa kokonaan. Ensimmäisen asunnottomuusohjelman päätteeksi asunnottomuus oli vähentynyt suurimmassa osassa ohjelmaan osallistuneista kunnista. Vain Kuopiossa se oli lisääntynyt. (Kaakinen 2012.) Toisen ohjelmakauden päätteeksi asunnottomuuden kehitystä tarkasteltiin vuodesta 2008 vuoteen 2015. Pitkäaikaisasunnottomuus väheni Kuopiota lukuun ottamatta kaikissa ohjelmaan

osallistuneissa kunnissa. Suurin muutos tapahtui Tampereella ja Joensuussa, joissa se väheni jopa 74 %. (Karppinen & Fredriksson 2016, 27-34.)

5.3 Asunto ensin -malliin kohdistuva kritiikki

Työntekijöiden näkökulmasta yksi asunto ensin -malliin liittyvistä ongelmista on yksiköiden ja muun palvelujärjestelmän välinen yhteistyö. Asunto ensin -politiikkaan liitetty ajatus niiden välisestä yhteistyöstä toteutuu ajoittain huonosti. Palveluihin pääseminen nähtiin vaikeaksi. Etenkin kaikkein huonokuntoisimmat asukkaat olisivat tarvinneet työntekijöiden mielestä huomattavasti intensiivisempää kontaktia palvelujärjestelmään. Pahimmillaan asukkaat saattoivat jäädä vain asumisyksiköissä annettavan tuen varaan. Työntekijät toivoivat selkeämpää työnjakoa muun palvelujärjestelmän ja asunto ensin -yksiköiden välille. (Perälä & Jurvansuu 2016, 532, 535-537.)

Useat työntekijät ovat kokeneet, että heidän työtään ei arvosteta riittävästi. Heidän näkemyksiään ei huomioida riittävästi asukkaiden asumiseen liittyvissä asioissa eikä palveluista päätettäessä. Lisäksi yksiköihin liitetään suuria odotuksia esimerkiksi päihdeongelmaisten kuntoutuksessa. Työhön ei ole kuitenkaan käytettävissä tarpeeksi resursseja eikä apua muilta tahoilta. (Perälä & Jurvansuu 2016, 535-537.)

Työntekijöiden mukaan moniammatillisuus ei toteudu riittävästi. Asukkaat eivät ole pelkästään päihdeongelmaisia vaan useat kärsivät myös monenlaisista mielenterveysongelmista. Tämän vuoksi työntekijät kaipaavat tueksi mielenterveysalan hoitohenkilökuntaa. (Granfelt 2014, 270.) Akuutit psykiatriset ongelmat yhdistettynä päihteiden käyttöön voivat saada aikaan ahdistavia ja uhkaavia tilanteita. Päihteiden käytön vuoksi asukkaan pääseminen psykiatriseen hoitoon on kuitenkin lähestulkoon mahdotonta. Työntekijät toivoivatkin mahdollisuutta syventää myös omaa psykiatrasta osaamistaan. (Granfelt 2013, 230.)

Järjestyshäiriöt ja väkivallan uhka ovat yksiköihin kuuluvia negatiivisia asioita. Työntekijöiden näkökulmasta näitä on kuitenkin vähemmän kuin mitä voisi olettaa. Lisäksi ongelmia aiheuttavat usein samat yksittäiset henkilöt. (Perälä & Jurvansuu 2016, 532.) Granfeltin (2013,

227) mukaan muutaman asukkaan häiritsevä käytös vaikuttaa kuitenkin kaikkien asumisviihtyvyyteen. Tietty asukas voidaan kokea työntekijää tai koko yhteisöä uhkaavaksi. Päihtyneiden ja mielenterveydeltään hauraiden ihmisten kanssa työskenneltäessä väkivallan uhka on arkipäivän todellisuutta.

Vaikka yksiköiden arki onkin vallitsevia mielikuvia rauhallisempi, ovat työpäivät ajoittain “tulipalojen sammuttelua”. Tällä työntekijät tarkoittavat asukkaiden tappeluihin puuttumista, vesivahinkojen hoitamista ja tupakoinnista tai ruoanlaitosta aiheutuvien tulipalon alkujen sammuttamista. Tällaisina päivinä työaika kuluu akuuttien asioiden hoitamiseen ja aikaa ei jää muulle tärkeälle työlle. (Perälä & Jurvansuu 2016, 533.)

Suomalaisen asunto -ensin mallin kritiikin kohteena on sen eroavaisuus alkuperäisestä Yhdysvalloissa syntyneestä mallista. Suurin ero on asumisen järjestäminen pääasiassa yhteisöllisesti haja-asuttamisen sijaan. Kritiikin mukaan suuressa tuen tarpeessa olevien ihmisten sijoittaminen samaan yksikköön voi olla haitallista hyvinvoinnille. (Pleace, Culhane, Granfelt & Knutagård 2015, 62.) Ongelmien kasautuminen ja segregaaion riski rasittavat asumisyksiköitä (Granfelt 2013, 223). Esimerkiksi raittiina pysyminen on haastavaa, jos suurin osa asukkaista on jatkuvasti humalassa. Tällöin integroituminen suuntautuu helposti vastakkaiseen suuntaan, entistä vaikeampaan päihdeongelmaan. (Kettunen 2013, 566,568.) Myös Saaren (2015, 209) mukaan asunto ensin -malli ei ole johtamassa päihdeettömään asumiseen. Hänen tutkimuksensa mukaan vain joka viidennes asukas uskoi elämän muuttuvan päihdeettömäksi.

Kettusen (2013, 566-567) mukaan monissa tapauksissa on vaikea nähdä eroa laitosasumisen ja suomalaisen asunto ensin -periaatteisen yksikön välillä. Asukkaiden kohderyhmittäin jakamisen lisäksi heidän kulkemistaan pienyksiköiden välillä on rajoitettu. Myös Granfeltin (2013, 223) mukaan laitოსmaisuuutta isoissa asumisyksiköissä on mahdotonta välttää, vaikka asuminen tapahtuukin omassa yksiossä vuokrasuhteessa.

6 POHDINTA

Asunto ensin -mallin käyttöönotto ja juurtuminen suomalaiseen asunnottomuustyöhön on tapahtunut asunnottomuusohjelmien myötä vuodesta 2008 lukien. Asunto ensin -mallissa asunnon saamiselle tai pysyvyydelle ei aseteta rajoituksia tai ehtoja esimerkiksi päihteiden käytön tai palvelujen vastaanottamisen suhteen. Tällä tavoin malli on voinut taata pysyvän asunnon myös sellaisille, jotka eivät pysty tai halua irtautua päihteistä. Mallin perusajatuksena on nimensä mukaisesti ensisijaisesti asumisen turvaaminen. Vasta tämän jälkeen kuntoutuminen on mahdollista. (Asuntoensin.fi.)

Tutkimuksessa nousi esiin sekä positiivisia että negatiivisia vaikutuksia. Tärkeä positiivinen vaikutus mallin toiminnalla nähtiin olevan asukkaiden elämänlaatuun. Samaa näkemystä toivat esille niin asukkaat kuin henkilökuntakin. Negatiiviset vaikutukset perustuivat pääasiassa työntekijöiden näkemyksiin työoloista, turvallisuudesta ja moniammatillisuuden puutteesta. Työntekijät toivat myös esille heikon yhteistyön muun palvelujärjestelmän kanssa. Heidän mukaan asukkaille tarjottu tuki oli liikaa yksiköiden työntekijöiden varassa, vaikka tukea tarvittaisiin enemmän myös yksikön ulkopuolelta.

Olen tuonut työssä esille pitkäaikaisasunnottomuuden kehitystä asunnottomuusohjelmiin osallistuneissa kunnissa. Lähes kaikissa näistä kunnista asunnottomuus vähentynyt merkittävästi ohjelmakausien aikana. Työssä en ole kuitenkaan voinut tuoda esille sitä, mikä on asunto ensin -mallin suora yhteys asunnottomuuden vähenemiseen. Malli on kuitenkin tärkeä osa asunnottomuusohjelmia ja on osaltaan ollut vaikuttamassa asunnottomuuden kehitykseen.

Kustannusvaikutusten osalta tuloksia voidaan pitää sekä positiivisina että negatiivisina. Kustannusten nousua tapahtui päihdeyksikköön muuttamisen jälkeen asumisen, asumispalveluiden ja terveydenhuollon kustannusten osalta. Tulokset ovat negatiivisia, jos niitä tarkastellaan vain kustannusten näkökulmasta. Kustannusten nousu johtui kuitenkin asunnon ja palveluiden saamisesta, jolloin niiden voidaan katsoa vaikuttavan asukkaan

elämänlaatuun. Vaikutukset ovat siis positiivisia yksilön näkökulmasta. Lisäksi palveluiden piiriin pääseminen voi muuttaa kustannusvaikutuksia pidemmällä aikavälillä.

Tutkimustulosten pohjalta pidän tärkeänä asunto ensin -mallin käyttöönottoa Suomessa. Työtä tulee kuitenkin edelleen jatkuvasti kehittää niin, että se pystyy entistä paremmin tarjoamaan yksilöllisiä ratkaisuja asukkaille. Mielestäni malli tarvitsee tuekseen myös muun palvelujärjestelmän. Asumisyksiköiden toiminnalla voidaan turvata asunnottomille asunto ja koti pidemmäksi aikaa, vaikka päihdekierrettä ei saataisi pysäytettyä. Yksiköt voivat tarjota myös sosiaalista tukea asukkaille, mutta se ei yksin riitä. Niiden toimintaa ja asukkaita tulisi tukea laajemmin ja moniammatillisemmin, tarjoamalla asukkaille yksilöllisiä palveluita ja kuntoutusta myös yksikön ulkopuolella. Tämä on yksi osa-alue, jota asunnottomuustyössä tulisi ehdottomasti kehittää.

Suomessa asunto ensin -mallin mukaista toimintaa toteutetaan pääasiassa suurissa asumisyksiköissä. Tuloksissa tuli esille, että tämä ei ole täysin ongelmatonta. Samoista ongelmista kärsivien asuttaminen samaan paikkaan voi aiheuttaa monenlaisia ongelmia ja vaikeuttaa esimerkiksi päihteistä eroon pääsemistä. Toisaalta yhteisöllisyys ja henkilökunnan jatkuva läsnäolo voivat tuoda turvaa. Ajattelen, että mallia tulisi kehittää edelleen monipuolisemmaksi ja enemmän yksilöllisiä tarpeita huomioivaksi. Käytännössä tämä voisi tarkoittaa sitä, että haja-asutusmallia tuotaisiin yhä enemmän asumisyksikköjen rinnalle.

Asunto ensin -malli on ollut Suomessa käytössä vielä suhteellisen vähän aikaa ja sen kehittämistyö on edelleen kesken. Mallin pitkäaikaisvaikutuksia ei ole voitu vielä tutkia. Työn kehittämisen kannalta pidän tutkimustyötä tärkeänä. Olisi hyvä selvittää mallin vaikutuksia elämän eri osa-alueisiin. Tässä työssä olen tutkinut mallin positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia melko laajasti ja useasta eri näkökulmasta. Mielenkiintoista olisi jatkaa tutkimusta. Erityisesti minua kiinnostaisi tutkia asukkaiden näkökulmaa päihteiden käytön hallintaan yhteisöllisessä asumisyksikössä.

LÄHTEET

ARA. Asunnottomat 2019. Selvitys 2/2020. Luettu 15.9.2020.
file:///C:/Users/u703ban/AppData/Local/Temp/Asunnottomat_2019_selvitys_2_FINAL_17.2.2020.pdf

Asuntoensin.fi. 2020. Asunto ensin -periaatteet. Luettu 1.9.2020.
<https://asuntoensin.fi/tietoa/asunto-ensin/asunto-ensin-periaatteet/>

Edgar, B. 2009. European Review of Statistics on Homelessness. FEANTSA: Bryssel.
Luettu 8.7.2020 <https://www.feantsaresearch.org/download/6-20098376003316223505933.pdf>

Fredriksson, P. & Kaakinen, J. 2018. Asunto ensin -politiikan läpimurto. Teoksessa P. Fredriksson (toim.). Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros. 112 - 136. Helsinki: Into kustannus Oy.

Granfelt, R. 2014. Asunto vai rikoksettomuus ensin? Asumissosiaalisen työn tuella irti asunnottomuudesta ja rikollisuudesta. Teoksessa H. Linderborg, M. Suonio & T. Lassila (toim.). Sosiaalityön ja sosiaalinen tuki rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitos, 255 - 274. Luettu 13.7.2020. https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/NdFcArAZr/RISE_1_2014_Sosiaalityo_ja_sosiaalinen_tuki_280214web_versio1.3.pdf

Granfelt, R. 2013. Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä. Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa M. Laitinen & A. Niskala (toim.). Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 219 - 243.

Harju, H., Huotari, K., Mayer, M., Pitkänen, S., Pyykkönen, S & Törmä, S. 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Helsinki: ympäristöministeriö. Luettu 14.7.2020
https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Huoneenvuokralaki 10.7.1987/653

Juhila, K., Jolanki, O. & Vilkko, A. 2016. Siirtymät ja valinnat vanhojen ihmisten ja asunnottomien asumispoluilla. Teoksessa K. Juhila & T. Gröger (toim.). Siirtymät ja valinnat asumispoluilla. Jyväskylä: SoPhi, 11-39. Luettu 14.7.2020
<https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/50391/978-951-39-6664-5.pdf?sequence=1>

Kaakinen, J. 2012. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2008 - 2011. Loppuraportti. Ympäristöhalinto. Luettu 25.8.2020.
http://historia.asuntoensin.fi/files/2648/PAAVO_I_loppuraportti_J_Kaakinen_2012.pdf

Kainulainen, S., Saari, J. & Häkkinen, J. 2013. Kadulta asuntoon -vaikutukset hyvinvoinnille. Teoksessa S. Hyväri & S. Kainulainen (toim.). Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 49-72.

Karppinen, J. & Fredriksson, P. 2016. Loppuraportti. Pitkäaikaisasunnottomuuden vähentämishjelma 2012 - 2012. PAAVO 2. Ympäristöministeriö. Luettu 24.8.2020. https://asuntoensin.fi/assets/files/2016/09/Paavo_2_loppuraportti.pdf

Karppinen, J. 2020. Varmista asumisen turva. Asunnottomuuden ennaltaehkäisyn toimenpideohjelman (AUNE) loppuraportti. Asunto ensin. Luettu 29.7.2020 <https://asuntoensin.fi/assets/files/2020/01/AUNE-ohjelman-loppuraportti-Karppinen-Kehitt%C3%A4misesuuskunta-Avainv%C3%A4ki.pdf>

Kettunen, M. 2013 Asunto ensin -malli Yhdysvalloista ja soveltaminen Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 78:5. 562-570. Luettu 1.9.2020. <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/114737/kettunen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kettunen, M. 2007. Kysymyksiä asunnottomuudesta Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka 72:4, 380-391. Luettu 14.7.2020 <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/100668/074kettunen.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Kostiainen, E. & Laakso, S. 2013. Vailla vakinaista asuntoa olevat Helsingissä. Teoksessa S. Hyväri & S. Kainulainen (toim.). Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin. Helsinki: Diakonia ammattikorkeakoulu, 25-46.

Perälä, R. & Jurvansuu, S. 2016. Poliitikasta käytännöksi. Asunto ensin politiikan arkea asumisyksikön työntekijöiden kertomana. Yhteiskuntapolitiikka 81:5. 528 - 539. Luettu 1.9.2020. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131934/YP1605_Perala%26Jurvansuu.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pitkänen, S., Harju, H., Törmä, S., Huotari, K., Mayer, M & Pyykkönen S. 2019. Asunnottomuusohjelmien arviointi. Ohjelmista asunnottomuustyön vakiinnuttamiseen. Helsinki: Ympäristöministeriö. Luettu 1.9.2020. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161686/YM_11_2019_Asunnottomuusohjelmien%20arviointi.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Pleace, N., Culhane, D., Granfelt, R. & Kuntagård M. 2015. The Finnish Homelessness Strategy an international Review. Helsinki: The ministry of enviroment. Luettu 1.9.2020. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/153258/YMra_3en_2015.pdf?sequence

Pääministeri Matti Vanhasen II hallitusohjelma. 2007. Helsinki: Valtioneuvosto. Luettu 22.8.2020. <https://valtioneuvosto.fi/documents/10184/368562/hallitusohjelma-vanhanen-II/2a27514c-b939-4bb6-9167-ce886c358dff>

Saari, J. 2015. Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla. Helsinki: Gaudeamus.

Sillanpää, V. 2013. Asunto ensin -yksiköiden kustannusvaikuttavuus - vertailussa päihde- ja mielenterveyskuntoutujien yksiköt. Tampere: Tampereen teknillinen yliopisto. Luettu

10.7.2020. <http://www.ym.fi/download/noname/%7B13F1333B-9C45-438D-B9BD-59D0BEE62339%7D/77950>

Tsemberis, S & Asmussen, S. 1999. From Streets to Homes. The Pathways to Housing Consumer Preference Supported Housing Model. Alcoholism Treatment Quarterly 17, 113–131.

Ympäristöministeriö.fi 2020. Asunnottomuuden vähentämishjelma 2012 - 2015. Luettu 17.7.2020. [https://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Paattyneet_hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuuden_vahentamisohj\(1873\)](https://www.ym.fi/fi-FI/Asuminen/Ohjelmat_ja_strategiat/Paattyneet_hankkeet/Pitkaaikaisasunnottomuuden_vahentamisohj(1873))